

Eesti kohtusüsteem Euroopas

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee on ellu kutsunud Tõhusa õigusemõistmise Euroopa komisjoni (CEPEJ), mis koosneb 47 Euroopa Nõukogu liikmesriigi valitsuste nimetatud ekspertidest ning hindab perioodiliselt Euroopa kohtusüsteemide tõhusust, kogudes võrreldavaid andmeid Euroopa riikide kohtusüsteemide sarnastuste ja erisuste märkamiseks. CEPEJ on koostanud kohtusüsteeme võrdlevaid raporteid aastast 2002, tänaseks juba neljal korral.¹ CEPEJ annab poliitikakujundajatele ja õigusvaldkonna spetsialistidele praktilise ja põhjaliku vahendi, mis aitab paremini mõista õigusemõistmise toimimist ja arenguid Euroopas.

Eelmise aasta septembris avaldati CEPEJ 2010. a raport, mis annab taas hea võimaluse leida Eesti kohtusüsteemi iseloomustavaid väärtusi võrrelduna teiste Euroopa riikidega.² Raportis luuakse mitmete võrdlusandmete alusel 45 Euroopa kohtusüsteemist tervikpilt. Raporti ja siinse valikulise kokkuvõtte lugemisel ning andmete analüüsimisel tuleb mees pidada, et võrreldud on 2008. a andmeid, st majanduskriisi eelset olukorda.

Eesti kohtusüsteemi iseloomustavast on Riigikohtu esimees parlamendi ees rääkinud ka varem, 2005. a ja 2009. a kevadel. Rahanumbritel peatudes on Riigikohtu esimees öelnud, et Eesti kulutab kohtutele võrrelduna Põhjamaade või arenenud õigussüsteemiga Euroopa riikidega kaks kuni neli korda vähem. Riigi kulutused kohtusüsteemile SKP-st on jäänud kümme korda väiksemaks kui nt riigikaitseks määratud kulutused.

Kohtusüsteemi eelarve

Kuus aastat tagasi, 2005. a tegi Riigikohtu esimees ettepaneku planeerida lähiaastatel kohtute ja õigusabi riiklike kulutuste mõõdukas kasv, et säilitada saavutatud proportsioon erinevate võimuharude arengus. Võrreldes 2006. aastaga, mil kohtute eelarve ühe elaniku kohta oli 18 eurot, on Eesti kohtute rahastamine elaniku kohta suurenenud 7,5 euro võrra, 25,5 euron. Kuigi rahastamise maht on suurem kui Leedus või Lätis, on seda siiski jätkuvalt kuni kaks korda vähem Soomest või Rootsist ja kolm korda vähem n-ö noorest EL liikmesriigist Sloveeniast. Enam kulutavad kohtute rahastamisele ka näiteks Ungari, Poola, Tšehhi (joonis 2). Kui kohtute eelarve koormus ühe elaniku kohta on Euroopa keskmisel tasemel, siis kohtusüsteemi eelarve proportsioon kogu õiguskaitseüsteemi eelarvest jääb Euroopa keskmisele alla: Eestis moodustab kohtute rahastamine kolmandiku õiguskaitseüsteemi kuludest, Euroopas on sama näitaja üldiselt aga ligi 40% (joonis 1).

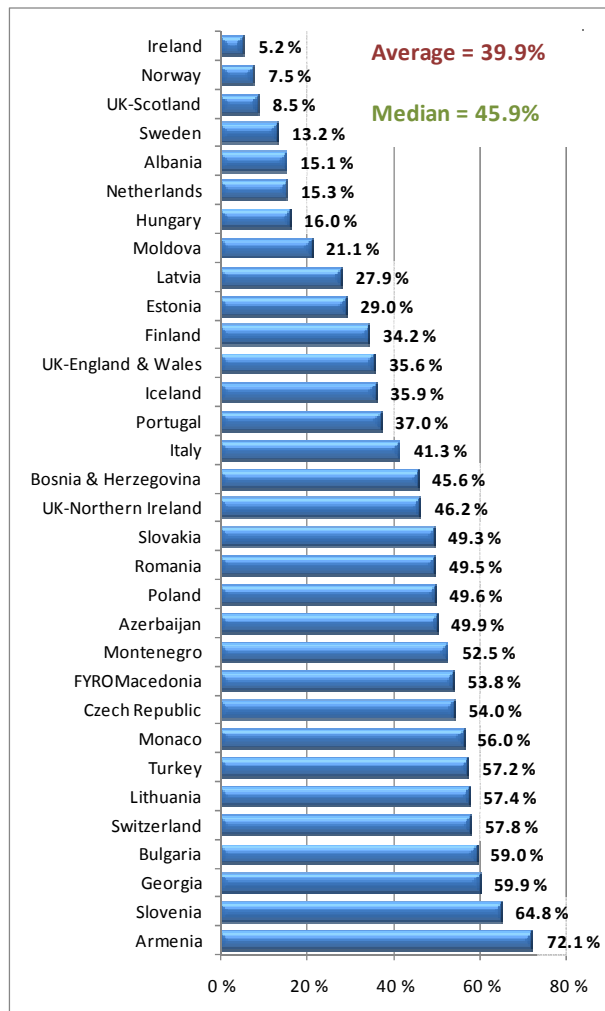
2008. a andmete järgi kulus kohtutele Eesti rahvuslikkust rikkusest ehk SKP-st samuti rohkem kui kaks aastat varem. 2006. a oli kohtusüsteemi eelarve 0,18% SKP-st, 2008. a

¹ Raportite eestikeelsed kokkuvõtted on kättesaadavad www.riigikohus.ee/?id=14

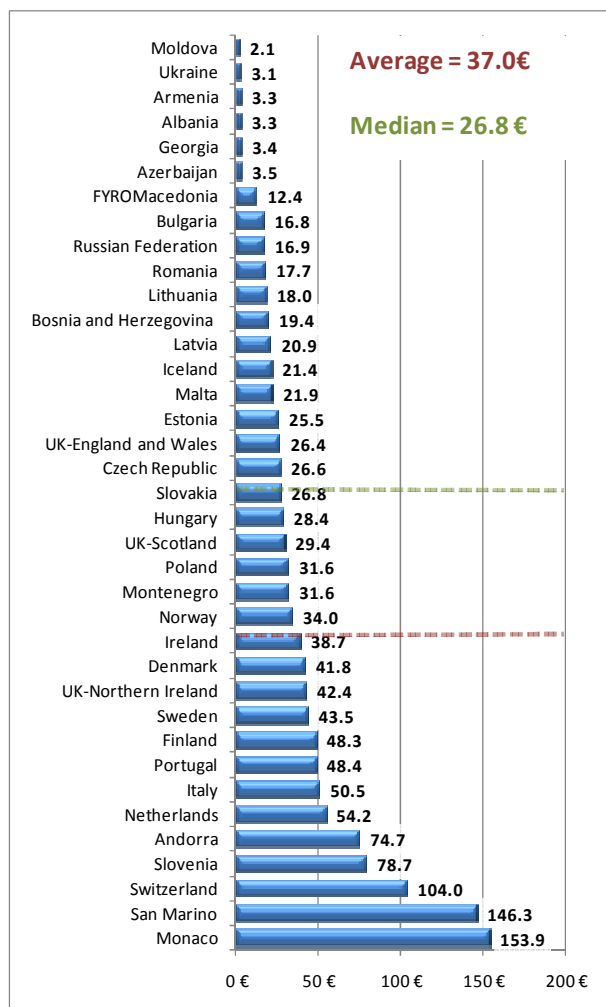
² Raporti mahukas põhidokument on kättesaadav www.coe.int/CEPEJ, samas on ära toodud kõigi vastanud riikide kohtusüsteemide kirjeldused ja selgitused, mis aitavad esitatud andmeid märksa paremini mõista.

0,21%. Kui võrrelda Eestit samal aastal sarnast tootlikkust näidanud riikide, nt Ungari või Slovakkia, siis näeme, et mõlema võrdlusriigi kohtusüsteemi eelarve suhe riigi kogukuludesse on suurem. Oluline on aga rõhutada, et protsentuaalselt suurima osa, 0,65% SKP-st kulutab kohtutele San Marino (joonis 3).

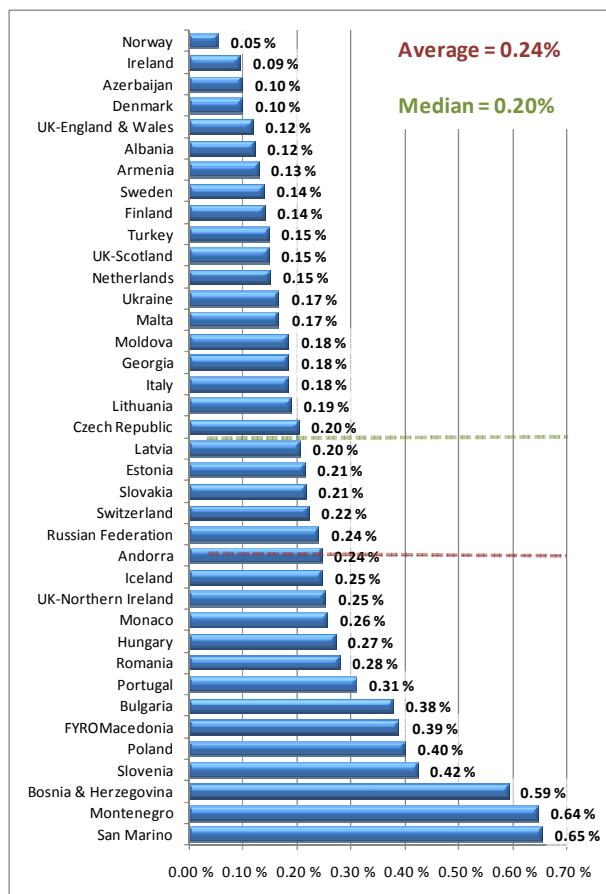
Joonis 1. Kohtute eelarve osa kogu riigi õiguskaitse süsteemi eelarvest 2008. aastal (%)

Joonis 2. Kohtute eelarve elaniku kohta eurodes 2008. a

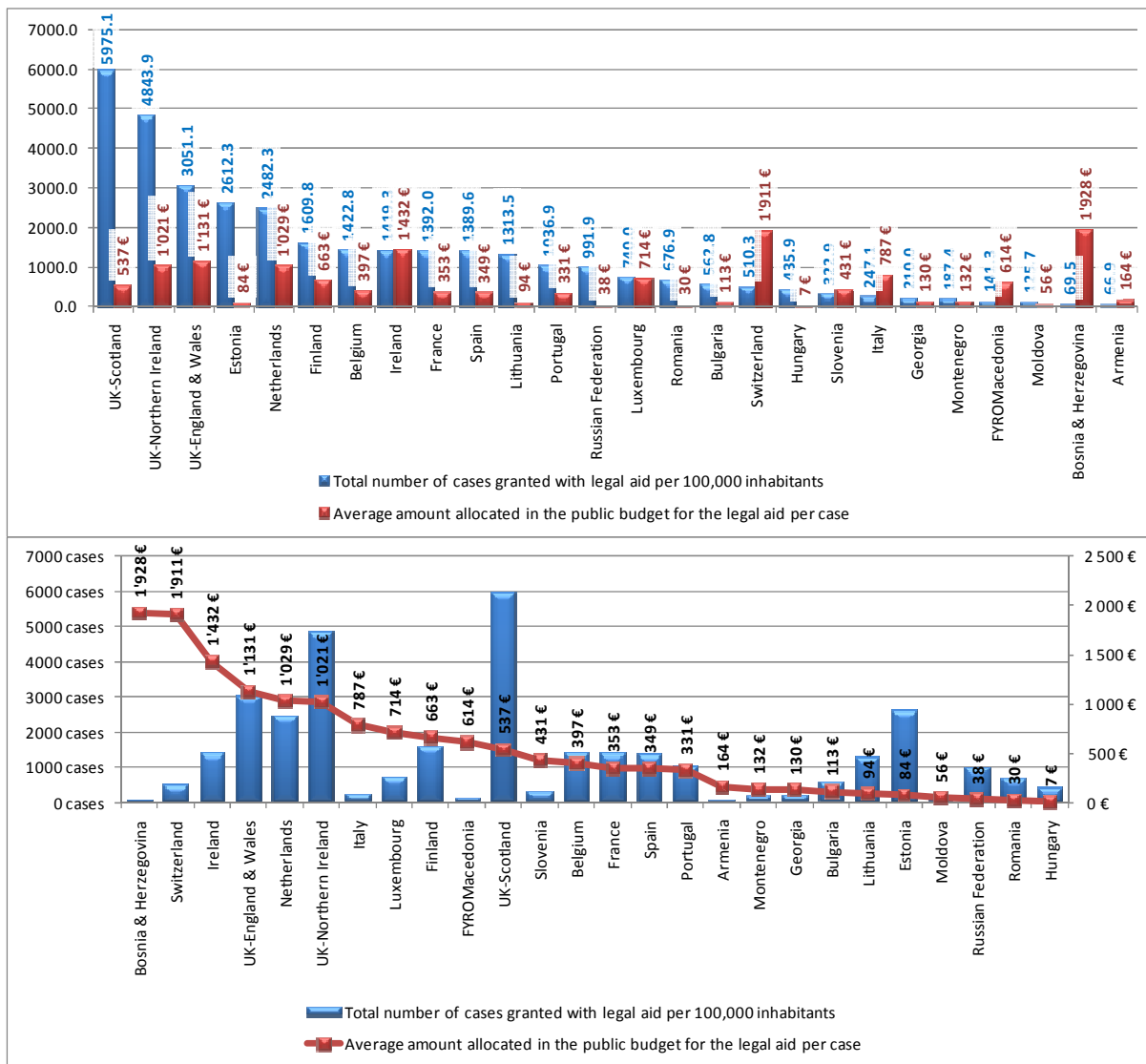
Joonis 3. Kohtutele 2008. a eraldatud eelarve %-na riigi SKP-st

Riigi õigusabi

Tagades igäihe õigust pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtusse, on kõikides Euroopa Nõukogu liikmesriikides kehtestatud võimalus riigi kulul õigusteenuse osutamist (kaitsja või esindaja palkamist) taotleda. Järgnev tabel näitab, et 2008. a oli Eesti Euroopas neljandal kohal riigi õigusabi andmise juhtumitelt (u 2600 võrrelduna Itaalia 247 juhtumiga), samas kui keskmine õigusabi summa jäi Eestis alla 100 euro, vaid Ungari, Rumeenia, Venemaa ja Moldova panustavad riigi kulul õigusabi andmisse vähem.

Joonis 4. Riigi õigusabi³ juhtumite arv 100 000 elaniku kohta ja keskmine riigi õigusabi summa kohtuasja kohta aastal 2008

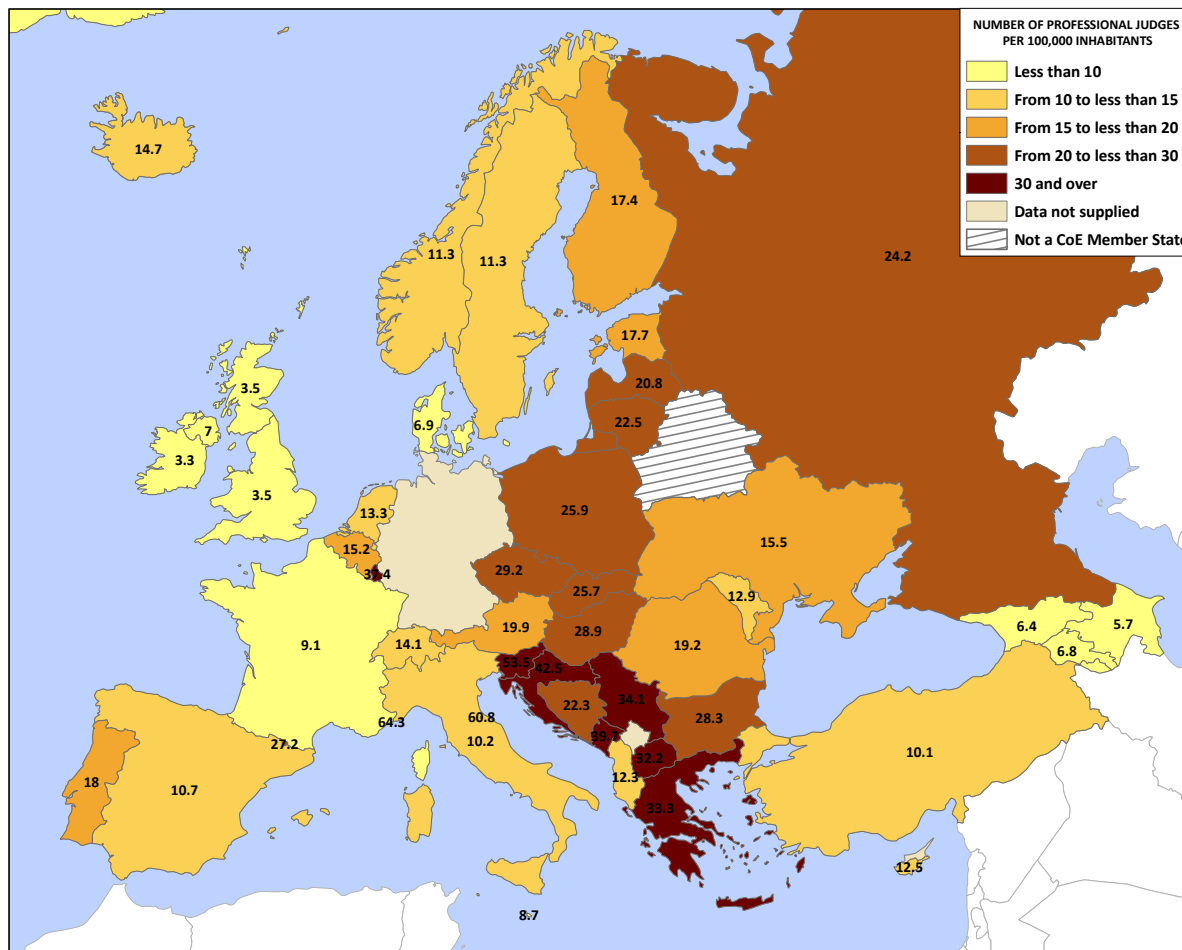

³ Ei kajasta menetlusabi rahastamist, so riigi abi, mille kohus määrab menetlusosalise taotlusel menetluskuludekandmiseks tsiviilkohtumenetluses, nt osaline või täielik vabastamine riigilõivu tasumisest.

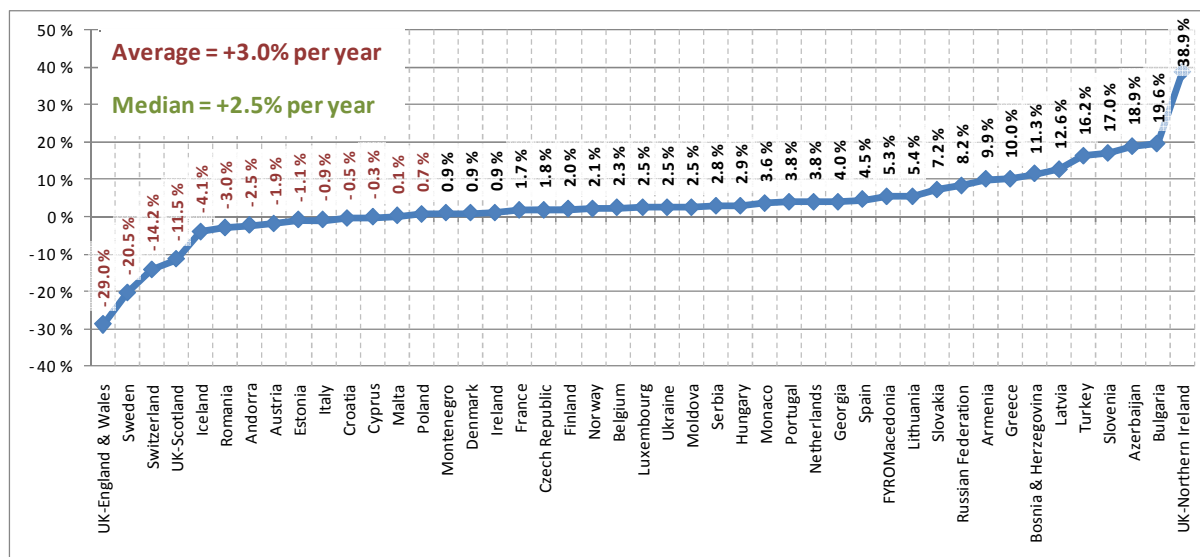
Kohtunike arv ja palgad

Eestis on 100 000 elaniku kohta 17,7 kohtunikku, mis on võrreldav nii Soome kui teiste Põhjamaadega (joonis 5). Euroopa üldine suundumus on kohtunike arvu suurendamisele, Eesti on kõrvuti Austria ja Itaaliaga kohtunike arvu aga vähendanud (joonis 6).

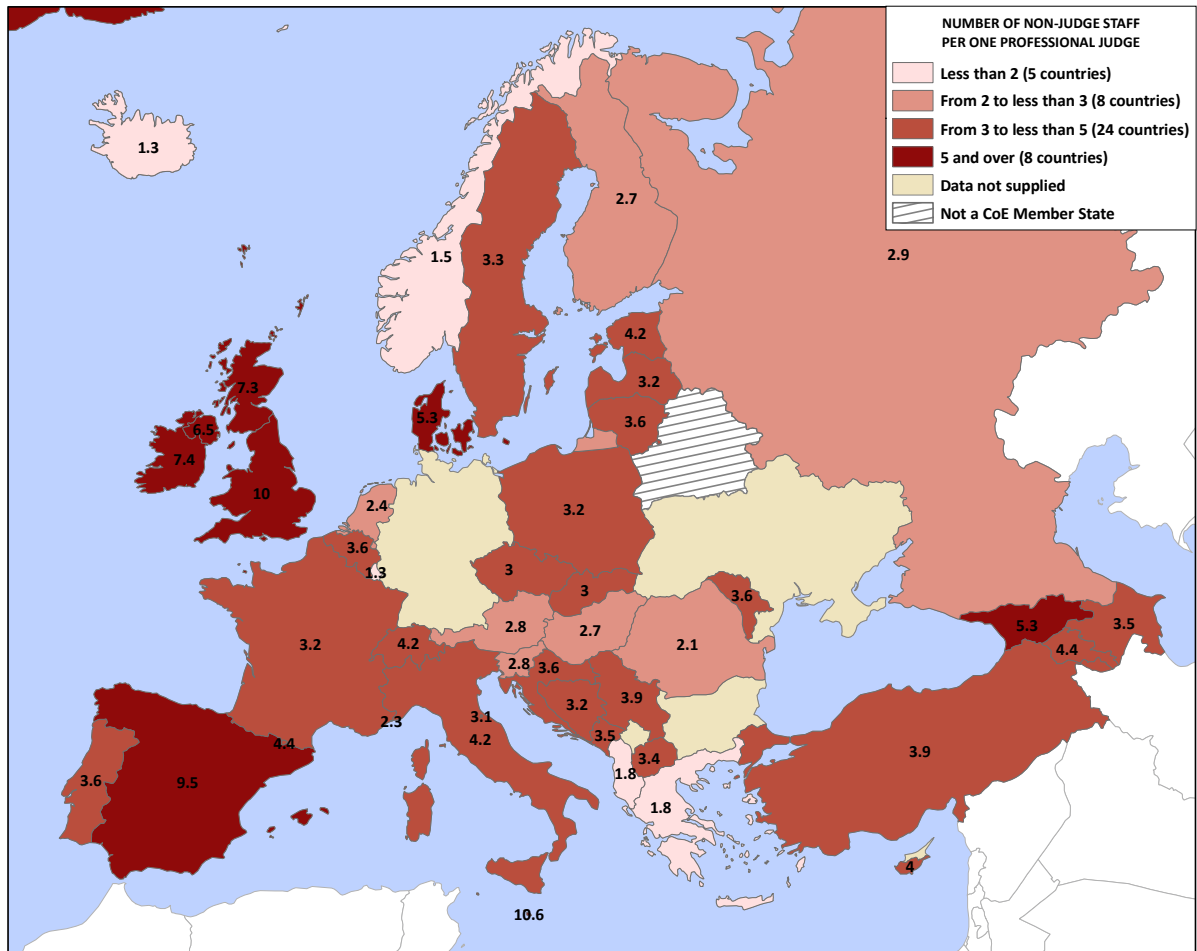
Joonis 5. Professionaalsete kohtunike arv 100 000 elaniku kohta 2008. a

Joonis 6. Kohtunike arvu muutus 2004-2008

Joonis 7. Kohtuametnike arv ühe kohtuniku kohta 2008. a

Kohtute eelarve kulukaima osa moodustavad kohtunike ja kohtupersonali palgad. Jooniselt 8 saab järeldada, et Eesti kohtunike 2008.a palgatase oli Euroopa keskmine, jäädes küll alla Põhjamaade või Kesk- ja Lääne-Euroopa kohtunike palkadele. Märkida tuleb samuti, et vaid Eestis, Islandil ja Maltal on oma karjääri alustava kohtuniku ning kõrgema kohtu kohtuniku palkade vähe väikseim (joonis 8). Palgavõrdluses on aluseks võetud kohtunike 2008. a palk, seega ei kajastu siin 2009-2011 kehtinud vähendatud palga mõju.

Joonis 8. Esimese astme kohtuniku ja kõrgema kohtu kohtuniku aastapalgad 2008. a (võrdlus riigi keskmine palgaga)

